

LIETUVOS PARTIZANINIS KARAS

SKAIDRIŲ TEKSTAS
PARENGĖ DR. AISTĖ PETRAUSKIENĖ

1 SKAIDRĖ

Koliažas su Laisvės kovotojų karžygių nuotraukomis (iš kairės: pirmoje eilėje Kazimieras Alfonsas Pyplys, Juozas Albinas Lukša, Jurgis Krikščiūnas, antroje eilėje: Vaclovas Voveris, Juozas Kasperavičius, Konstantinas Bajerčius, Petras Bartkus, Juozas Vitkus).

„Laisvės kovotojams ir Sąjūdžio dalyviams, kurie kovoje su priešu pasižymėjo karžygiškumu ir ypatingais nuopelnais Lietuvai ir Sąjūdžiui, Lietuvos laisvės kovos sąjūdžio Tarybos Prezidiumo pirmininkas suteikia Laisvės kovotojo karžygio garbės vardą“, – skelbė 1949 m. vasarį parengtas Lietuvos laisvės kovos sąjūdžio statutas. Suteikiant karžygio vardą, visuomet buvo skiriamas ir aukščiausias apdovanojimas – I laipsnio Laisvės kovos kryžius (su kardais).

Šie aštuoni asmenys – pačių partizanų įvertinti aukščiausiu apdovanojimu – tapo pavyzdžiu bendražygiams ir ateitiems kartoms.

Daugiau apie juos: <https://partizanulietuva.lt/Laisves-kovotojai-karzygiai>

2 SKAIDRĖ

Kas yra partizanas?

Partizanas - priešų užnugaryje arba tam tikro režimo kontroliuojamoje teritorijoje savanoriškai veikiantis ginkluotos kovos dalyvis (Visuotinė lietuvių enciklopedija).

Pavadinimas kilo iš lotynų kalbos žodžio pars „dalis, skyrius, gabalas, partija“ ir reiškia kovojančių piliečių grupę. Partizanavimą filosofas Karlas Šmitas suvokė kaip kraštutinį pilietiškumą – besąlygišką Tėvynės gynimą ginklu.

3 SKAIDRĖ

Europos šalių partizanams buvo būdingas politinis aktyvumas, jie veikdavo kaip nereguliarios karinės pajėgos, be to, būdavo lengvai ginkluoti ir galėdavo greitai judėti iš vienos vietos į kitą. Rytų Europos valstybių partizanai priešinosi komunistiniam režimui, Vakarų – nacistiniam.

4 SKAIDRĖ

Pilietis partizanas, Antrojo pasaulinio karo metais kovojęs prieš nacių ir (arba) komunistinį režimą, yra kertinis šiuolaikinių europietišκών valstybių akmuo. Antai Prancūzijoje nacionalinė pasipriešinimo taryba suformulavo nuostatas, kurios tapo pirmosios pokario vyriausybės programa.

5 SKAIDRĖ

Lietuvos partizanų TIKSLAS - „nutraukti okupaciją ir atkurti valstybingumą“ (citata iš vadovėlio). Partizanai tai apibūdino kaip „kad širdis nebūtų laisvės alkana“.

Kasmet skirtingų kraštų ir vadų laisvės kovotojams skirtuose kalėdiniuose ir naujametiniuose sveikinimuose buvo išreiškiama viltis, kad ateinantys metai jau bus laisvės metai. Nepaisant daugybės kovotojų žūčių, mažėjančio partizanų skaičiaus, sudėtingėjančių kovos sąlygų raginta tikėti, kad tautos laukia „prisikėlimo metai“. Dažniausiai pasikartojantis linkėjimas visomis progomis buvo laisvės.

6 SKAIDRĖ

Priežastys (jų eiliškumas svarbus formuojant jaunimo nuostatas ir požiūrį į partizanus)

- Patriotizmas/patriotinis auklėjimas;
- Priklausymas patriotinėms organizacijoms;
- Pirmosios sovietinės okupacijos patirtys (areštai, žudymai, nacionalizavimas, kolektyvizacija)
- Arešto ir tremties grėsmė;
- Mobilizacijos grėsmė;
- Patirtys vokiečių okupacijos metais (prie holokausto galėjo prisidėti apie 5 proc. būsimų partizanų).

7 SKAIDRĖ

Struktūriniai pokyčiai

Lietuvos laisvės armija (LLA) - Lietuvos pasipriešinimo nacių Vokietijos ir SSRS okupaciniams režimams karinė politinė organizacija. Veikė 1941 m. gruodį-1946 m. balandį. Įkurta 1941 m. gruodžio 13 d. Vilniuje. 1944 m. vasarą LLA buvo suskirstyta į Organizacinį sektorių (OS; jo nariai gyveno legaliai, vykdė tiekimo ir žvalgybos funkcijas) ir Veikiantįjį sektorių (VS; jo nariai buvo ginkluoti ir vadinti Vanagais).

Bendras demokratinio pasipriešinimo sąjūdis (BDPS) - Lietuvos pasipriešinimo sovietiniam okupaciniam režimui organizacija. Veikė 1946-1949 m. pradžioje. Telkė visas pasipriešinimo jėgas ir jam vadovavo. Sąjūdžio ikūrimą lėmė partizanų siekis sudaryti pasipriešinimo vyriausiąją vadovybę. Sovietinis saugumas per BDPS (infiltravęs agentą Juozą Markulį, slapyvardžiu Erelis) siekė kontroliuoti partizanų vyriausiąją vadovybę. Per Sąjūdį saugumas siekė priversti partizanus atsisakyti ginkluotos kovos, išeivijoje plėsti skaldytojišką veiklą. 1946 m. pabaigoje partizanai demaskavo J. Markulį. Sąjūdžio komitetas 1947 m. balandį pavadintas BDPS prezidiumu, kuriam imasi vadovauti legaliai gyvenantys inteligentai.

Lietuvos laisvės kovos sąjūdis (LLKS) - Lietuvos pasipriešinimo sovietiniam okupaciniam režimui karinė politinė organizacija. Telkė visas pasipriešinimo pajėgas - partizanus ir neginkluotą pagrindį. Įkurtas 1949 m. vasario 10 d. visos Lietuvos partizanų vadų susitikime.

Skirtingai nuo šiuolaikinių istorikų, patys laisvės kovotojai partizaninio karo neskirstė į tris etapus. Jie suprato, kad Lietuvos laisvės kovos sąjūdžio įkūrimas 1949 m. vasario 10 d. baigia pirmąjį pagrindžio istorijos laikotarpį; antrasis prasidėjo su naujais vieningos karinės visuomeninės organizacijos darbais.

8 SKAIDRĖ

LLKS struktūra 1949-1950 m.

Iš LLKS įstatų: „Sąjūdžio nariai vadinami laisvės kovotojais. Laisvės kovotojai skirstomi į: LK partizanus, LK slapukus, LK kandidatus, LK talkininkus ir garbės laisvės kovotojus. Sąjūdžio nariu gali būti kiekvienas doras, santūrus ir susipratęs Lietuvos gyventojas, savo noru sutinkąs ir galįs vykdyti atitinkamas sąjūdžio nario pareigas“.

LLKS Taryba, LLKS Tarybos prezidiumo pirmininkas bei jo aplinka, Užsienio delegatūra, Visuomeninė dalis su Tautiniu ir Politiniu skyriais, Gynybos pajėgų štabas turėjo atstovauti okupuotos šalies gyventojų – likusių Lietuvoje, pasitraukusių į Vakarus ir įkalintų ar ištremtų Sibire – interesams.

Administracinis suskirstymas:

Sritis – apygarda – rinktinė – tėvūnija (rajonas) – kuopa – būrys – skyrius – grandis.

9 SKAIDRĖ

LK partizanas ir LK kandidatas – esminis skirtumas – priesaika.

Antai Kęstučio apygardos ryšininkė Antanina Jasiulytė-Valeikienė apie priesaikos priėmimą pasakoja: *daviau priesaiką Jūkainių miške [Raseinių r.], ten turbūt ne vienas yra priėmęs priesaiką, nes ten tokie kelmai gražūs, nupjauti ten liek, tokia stovykla buvo. Nupjautas medis, ir kelmas, ant kelmo šalia pistoletas ir žvakė, mažytė tokia trispalvytė, kryželis dar buvo, mažas mažas kryželiukas. Vadas skaito ir turi kartoti. Kartoji, kartoji, kartoji. Nu ir paskui kažkaip ir susijandini, ir ašarą nubrauki*

Įsimintina partizanų priesaika Vasario 16-ąją prie 1945 m. sausio 1 d. Antanų miške (Švenčionių r.) žuvusių partizanų kapo. Žinomi atvejai, kuomet priesaikai buvo parenkama senųjų kaimo kapinių erdvė.

10-11 SKAIDRĖ

LK slapukas (Organizacinis sektorius)

Jungtinės Kęstučio apygardos Organizacinio sektoriaus (toliau – OS) vado 1947 m. kovo 25 d. paskelbtuose ir apygardos vado patvirtintuose nurodymuose kaip reikia tvarkyti, naudoti ir atlikti ryšių darbą, teigta, kad pareigūnas, norintis įteikti korespondenciją ar kitu tikslu pasinaudoti ryšių punktu, privalo arba iš anksto būti nurodytas ryšių punkto vedėjui, arba susitikus pasakyti nustatytą punkto slaptažodį (kitais paroliais). Slaptažodžiai buvo sudaromi klausimo ir atsakymo principu. Pavyzdžiui, ryšių punkte Romo Žviko namuose Dapkaičių k. (Raseinių r.) atėjęs asmuo turėjo sakyti: „Atėjau varlės pieno“, šeimininkas atsakydavo „Kumelės duosiu“

Tokią ryšių schemą (Lietuvos ypatingajame archyve išliko tik vertimas į rusų kalbą) Tauragės apskrities MGB skyrius paėmė 1947 m. sausio 18 d. sunai-

kinęs Lydžio rinktinės štabą. Didžiosiomis raidėmis užkoduotas Organizacinio sektoriaus pavadinimas, paryškintomis mažosiomis raidėmis – partizanų būriai, neparyškinti – ryšininkai.

12-13 SKAIDRĖ

LK talkininkas (ryšininkas ir aktyvus rėmėjas)

„Šio bunkerio šeimininkai yra vargšai žmonės, tiesiog elgetos, tačiau jų širdys – auksinės. Jie nieko neturi, skarmalais apsilvilkę, sukrypusioj, supuvusioj trobelėj gyvena, tačiau jie sutinka atiduoti mums paskutiniį savo duonos kąsnį. Ir tai nėra kažkoks apsimetimas: ne baimės verčiami jie tai daro, nes per tiek metų išmokom žmogų pažinti ir vertinti iš pirmo pažvelgimo, iš balso intonacijos“ (iš Liongino Baliukevičiaus-Dzūko dienoraščio).

„Čia [Musinkų, Širvintų apylinkėse] pajutome tai, ko nejutome ten, kur lietuviai sudarė daugumą. Be vietinių gyventojų paramos partizanams miške ilgiau išsilaikyti tikrai neįmanoma“ (iš Benedikto Trakimo-Genelio prisiminimai).

14 SKAIDRĖ

Nėra mažų ir didelių, kiekvieno indėlis į laisvės kovų aruodą buvo svarbus ir reikšmingas.

Ryšininkė Elena Zablockaitė-Daina pasakojo apie spaudos ir dokumentų gabenimą: *Turėjau dviratį. Tėvas paėmė dviračio rėmą, sudaužė, sulaužė ir uždėjo storesnį, kad vietas būtų, su ta spauda Viskam, dokumentam. Ir dar tekini apviniudava su šniūru, kad jau... toli nevažiuosi, kad atrodytų blogas dviratis ir kareiviai neatimtų. Ir dar būtinai purnins tas dviratis turėja būt.*

Genovaitė Lekavičiūtė mokydamosi Žiežmarių progimnazijoje 1944 m. gruodį įstojo į Lietuvos laisvės armiją, davė priesaiką ir ėmėsi aktyvaus pagrindinės organizacijos narės darbo. 1945 m. pavasarį, būdama septyniolikos metų parašė 13 puslapių rašinį „Auštantis laisvės rytas“. Tų pačių metų birželio 21 d. G. Lekavičiūtė buvo areštuota kaltinant antisovietinės literatūros platinimu. Kaip įkalčiai buvo paimti minėtas rašinys, keletas partizanams skirtų laiškų, atsišaukimų, kuriuos dažniausiai pasirašinėjo tikra savo pavarde. Po daugiau nei metus trukusių tardymų, 1946 m. liepos 12 d. G. Lekavičiūtė buvo nuteista 10 m. lagerio, 5 m. be teisių, konfiskuotas jos asmeninis turtas.

15-16 SKAIDRĖ

Jonas Žemaitis

- Gimė 1909 m. kovo 15 d. Palangoje.
- Baigė Karo mokyklą Kaune, Fonteinebleau artilerijos mokykloje Prancūzijoje; suteiktas kapitono laipsnis.
- 1945 m. birželio 2 d. įsijungė į partizanų gretas.
- Rašytiniai slapyvardžiai: Vytautas, Atomas, Aistis, Ilgūnas, Tylius, Skirgaila, Žaltys.
- Sakytiniai slapyvardžiai: Liudas, Darius, Romas, Andrius, Varis, Simas, Jocius, Matas, Tomas, Lukas, Šermukšnis, Uosis, Klebonas, Senis.
- Ėjo Kęstučio apygardos, Vakarų Lietuvos srities vado pareigas.
- Nuo 1949 m. vasario 16 d. LLKS Tarybos Prezidiumo pirmininkas, suteiktas generolo laipsnis.

- Dalyvavo 7 kautynėse ir susišaudymuose.
- Sulaikytas bunkeryje Šimkaičių miške 1953 m. gegužės 30 d.
- Nužudytas Maskvoje Butyrkų kalėjime 1954 m. lapkričio 26 d.

Aktyvi nuoroda į LR Krašto apsaugos ministerijos vykdyto projekto „Kiek tavyje partizano?“ video <https://www.youtube.com/watch?v=XGV9usdIOmw>

17-18 SKAIDRĖ

Adolfas Ramanauskas

- Gimė 1918 m. kovo 6 d. JAV.
- Baigė Klaipėdos pedagoginį institutą, Karo mokyklą Kaune.
- 1941 m. birželio Sukilimo dalyvis.
- Nuo 1945 m. balandžio 25 d. partizanų gretose.
- Ėjo Dainavos apygardos, Pietų Lietuvos srities vado, LLKS Tarybos Prezidiumo pirmininko pirmojo pavaduotojo, Gynybos pajėgų Štabo viršininko pareigas.
- Parašė prisiminimus „Partizanų gretose“.
- 1956 m. spalio 2 d. suimtas.
- 1957 m. lapkričio 29 d. sušaudytas Vilniuje.

Aktyvi nuoroda į A. Ramanausko Laisvės kovotojo Tėvynei pareigų ėjimo lapą <https://epartizanai.archyvai.lt/dokumentai/3/p890/doc2207>

19-20 SKAIDRĖ

Juozas Albinas Lukša

- Gimė 1921 m. rugpjūčio 4 d. Juodbūdžio k. (Veiverių vals.).
- Studijavo VDU architektūrą.
- Dalyvavo antinacinėje veikloje.
- Nuo 1944 m. vasaros išitraukė į antisovietinę veiklą.
- Padėjo demaskuoti BDPS pirmininką Juozą Markulį kaip sovietinio saugumo agentą.
- Kaip Įgaliotinis užsieniui du kartus kirto Geležinę uždangą.
- Mokėsi Prancūzijos ir JAV (šios – Vakarų Vokietijoje) žvalgybos mokyklose.
- Vedė išeivę Nijolę Virginiją Bražėnaitę.
- Gyvendamas Paryžiuje Juozo Daumanto slapyvardžiu parašė knygą „Partizanai už geležinės uždangos“.
- 1950 m. spalio 3 d. desantu grįžo į Lietuvą.
- Žuvo išduotas 1951 m. rugsėjo 4 d. Pabartupyje (Garliavos apyl.).

Aktyvi nuoroda į pokalbio robotą www.asrinkausiginti.lt (kalbėtis su J. A. Lukša)

21-22 SKAIDRĖ

Juozas Šibaila

- Gimė 1905 m. kovo 18 d. Vadėnų k. (Nedzingės vals.).
- Baigė Alytaus mokytojų seminariją, mokytojav.

- 1941 m. birželio Sukilimo dalyvis.
- Priklausė Vietinei rinktinei.
- Nuo 1944 m. liepos tapo partizanu.
- 1949 m. vasario 16 d. LLKS Tarybos Deklaracijos signataras.
- LLKS Visuomeninės dalies viršininkas, LLKS Tarybos Prezidiumo pirmininko J. Žemaičio antrasis pavaduotojas.
- LLKS vyriausiosios vadovybės leidinio „Prie rymančio Rūpintojėlio“ redaktorius, autorius ir leidėjas.
- Žuvo 1953 m. vasario 11 d. Dovydu miške (Ramygalos r.).

Aktyvi nuoroda į pagrindžio leidinį „Prie rymančio Rūpintojėlio“.

https://epartizanai.archyvai.lt/data/public/uploads/2020/04/1ya_k-12_2_1_417-454.pdf

23 SKAIDRĖ

Lietuvos partizanų valstybė

Nuo pat karinio pasipriešinimo pradžios Lietuvos laisvės armijos dokumentai skelbė, kad pagrindyje veikiantys kovotojai buvo ikūrę tautinę, karinę ir politinę organizaciją. Karinės ir politinės iniciatyvų jungtis leidžia partizanus pagrįstai vadinti ginkluotais politikais. Aiškus politinės krypties deklaravimas – vienas svarbiausių demokratinės partizanų vadovybės bruožų. Teisinga teigti, kad partizanai, kaip tikri demokratinės valstybės politikai, siekė užtikrinti piliečių gerovę ir saugumą. Juos palaikė daugybė aktyviuose kariniuose veiksmuose nedalyvavusių žmonių: rėmėjų, ryšininkų.

Šiandien mokslininkai vis drąsiau svarsto prielaidą, kad partizaninio karo metais Lietuvoje egzistavo partizanų valstybė. Taip manyti leidžia tokie pagrindžio valstybėms būdingi bruožai (remiantis istoriko Dovydo Fainhauzo pagrindžio valstybės modeliu): nepriklausoma partizanų valdžia, teisės aktai, karinės jėgos struktūra, administracinis suskirstymas, diplomatija, ryšių sistema, spauda, finansiniai ištekliai. Partizanų valstybės bruožai ryškėja analizuojant partizaninio karo metų dokumentus: įsakymus, pranešimus, apyskaitas, laiškus, nuotraukas ir prisiminimus.

24 SKAIDRĖ

Vadų susitikimas ir 1949 m. vasario 16 d. LLKS Tarybos politinė deklaracija

1949 m. vasarį įvykęs vadų susitikimas – reikšmingiausias įvykis Lietuvos partizaninio karo istorijoje. Aštuoni visas partizanų sritis atstovaujantys vadai užbaigė nuo partizaninio karo pradžios pradėtą dalinių vienijimo procesą. Pietų Lietuvą atstovavo Adolfas Ramanauskas ir Aleksandras Grybinas, Rytų Lietuvą – Juozas Šibaila. Daugiausia atstovų būta iš Vakarų Lietuvos – Jonas Žemaitis, Petras Bartkus, Vytautas Gužas, Bronius Liesis ir Leonardas Vilhelmas Grigonis.

1949 m. vasario 10 d. jungtinio posėdžio metu Vyriausiosios vadovybės nariai pirmiausia patikslino organizacijos struktūrą ir pakeitė jos pavadinimą. Bendras demokratinis pasipriešinimo sąjūdis (BDPS) virto Lietuvos laisvės kovos sąjūdžiu (LLKS). Buvo patvirtinti Jono Žemaičio parengto naujo

statuto I-II skyrius ir perduoti Sąjūdžio valdymą jo tarybai.

Kitos partizanų susitikimo dienos buvo skirtos diskusijoms apie Sąjūdžio ideologiją, taktiką, pasiruošimą mobilizacijai, žvalgybinę, visuomeninę veiklą, ūkio reikalus. Taip pat aptarti ryšiai su užsieniu, daugelis organizacinių klausimų, kovos su pačių partizanų nusikaltimais bei girtavimu priemonės. Istorijai liko principinė nuostata, kad LLKS pradžia nuspręsta laikyti 1940 m. birželio 15 d. sovietinę okupaciją; antrąją Sąjūdžio fazę – antrosios sovietinės okupacijos pradžią.

1949 m. vasario 16 d. LLKS Taryba priėmė ir paskelbė politinę deklaraciją, kuri skelbė, kad LLKS Taryba yra aukščiausias tautos politinis organas. Deklaracijoje dėstomi jų kovos siekiai, kalbama apie laisvą ir nepriklausomą valstybę, valdomą demokratiniais pagrindais, žmogaus teises ir socialines garantijas.

25 SKAIDRĖ

Partizaninis karas slopo dėl didelių išdavysčių, kolaboravimo (agentų, informatorių, šnipų tinklas), agentų smogikų veiklos. Todėl koordinuotos kovos su kolaboruojančiais gyventojais, kvotos, karo lauko teismai, perspėjimai kolonistams pasitraukti iš naujai apgyvendintų vietovių (dažnai – ištremtųjų namų), gyventojų pasų paėmimas prieš sovietų rinkimus, agitacinės medžiagos platinimas ir daugelis kitų veiksmų buvo kryptingos partizanų vadovybės kovos prieš okupacinį režimą apraiškos.

Išsamiau apie Karo lauko teismo eigą žiūrėti metodinėje priemonėje „Aš rinkausi ginti“, 1 užduotis.

26 SKAIDRĖ

REPRESINIAI ORGANAI

Sovietinės specialiosios tarnybos:

- NKVD – rus. *Народный комиссариат внутренних дел* (Vidaus reikalų liaudies komisariatas)
- MVD – rus. *Министерство внутренних дел* (Vidaus reikalų ministerija)
- NKGB – rus. *Народный комиссариат государственной безопасности* (Valstybės saugumo liaudies komisariatas)
- MGB – rus. *Министерство государственной безопасности* (Valstybės saugumo ministerija)
- KGB – rus. *Комитет государственной безопасности* (Valstybės saugumo komitetas)

1944 m. liepos 27 d. Vilniuje, Kaune ir Šiauliuose įkurti pirmieji naikintojų (rus. *истребитель*) batalionai po 150 asmenų. Iš rusiško termino vėliau paplito stribų, skrebų, stribokų pavadinimas. 1944 m. gruodį valsčiuose sukurtos stribų kuopos po 30-40 asmenų.

Visgi būta ir kitokių atvejų. Pavyzdžiui, Rumšiškių stribas Pranas Tuškevičius-Račiukas (tris metus buvo stribas ir ryšininkas, su partizanų žinia; išaiškinus kankintas ir nuteistas 25 m. lagerio).

Aktyvi nuoroda į stribus pajuokiančią partizanų mėgtą dainą „Prienu trys stribai už litą“ <https://www.youtube.com/watch?v=jEpLiCCue-k>

KOSTAS KUBILINSKAS

- Gimė 1923 m. liepos 1 d. Rūdoje (Gižų vlsč.).
- 1946–1948 m. studijavo Vilniaus universitete ir Vilniaus pedagoginiame institute.
- Nacių okupacijos metais paskelbė antibolševikinių eilėraščių, poemų, dėl jų 1946 pašalintas iš Vilniaus jaunųjų rašytojų sekcijos.
- Daug ir įtaigiai kūrė vaikams.
- 1947 sovietinio saugumo užverbuotas ir pasiųstas dirbti į Lynežerio pradžios mokyklą (Varėnos r.), infiltruotas į partizanų būrį.
- Išdavė žinomas partizanų slėptuves ir veikdamas kaip provokatorius, 1949 m. kovo 7 d. nušovė partizaną poetą Benediktą Labėną-Kariūną tuo metu laikinai einantį Dainavos apygardos vado pareigas. Iš viso dėl jo kaltės žuvo 15 partizanų.

Partizano L. Baliukevičiaus-Dzūko dienoraštyje skiriama daug vietos mintims apie Kosto Kubilinsko, slapyvardžiu Kapsas ryšius su partizanais. Ir itin skaudūs išgyvenimai po K. Kubilinsko išdavystės:

„... Garbiniuotasis poetas (Kapsas) neapsisprendžia likti pas mus. Jis galvoja ir galvoja, bet prieina prie to paties punkto - pas mus jokia būdu nelikti. Kiekvienam brangus savas kailis. Retas iš mūsų intelektualų gali pasiryžti už tėvynės laisvės idėją mirti.

<...>

Aš netikiu. Tokios niekšybės, tokio velniško išdavimo dar nebuvo partizanų istorijoje. Judas šiuo atveju būtų toli pralenkta. Juk Kapsas taip nuoširdžiai rašė „Raudonąjį rojų“. Kam reikėjo rašyti, jeigu tada taip pat galėjo išduoti? Mintys, narpliojimai, svarstymai mane vėl apima. Kuo gi reikėtų pasitikėti, jeigu tokie žmonės išduoda?“

Aktyvi nuoroda į Alytaus Jotvingių gimnazijos teatro studijos „Taškas“ spektaklį „Bunkeris“ (pagal V. V. Landsbergio pjesę ir spektaklį „Bunkeris“)

https://www.youtube.com/results?search_query=spektaklis+bunkeris

Laisvės kovotojų likimai

Sulaikyti laisvės kovotojai turėjo pereiti jų pačių žodžiais tariant „tikrą pragarą“. Žiaurūs kankinimai tardymo metu, fizinis ir psichologinis smurtas ne vieną palaužė, tad tardomi daugelis jų pasakojo ką žino, pasirašydavo po viskuo, ką duodavo. Sulaukus nepriklausomybės buvo atverti archyvai, tad buvę laisvės kovotojai ir artimieji galėjo susipažinti su archyvine medžiaga. 1995 m. Vyriausios vadovybės ryšininkė Rožė Jankevičiūtė-Žalnieriūnienė savo baudžiamosios bylos priešlapyje (kur reikia skaitytoju tik pasirašyti) paliko tokią įrašą: „Tai melo ir provokacijų kratinys, pradedant mano pasitraukimo iš Vilniaus priežastimis, baigiant 3 akistatomis, kurių nebuvo. Kaltindama save, kad neskaičiusi (tiek rusiškai skaityt nemokėjau) pasirašinėčiau visur, ką pakišdavo tardytojas, primenu, kad jie niekur nerašo, kokias „poveikio priemonės“ taikindavo man ir kitiems liudytojams.“

Dalis laisvės kovotojų tęsėdami duotą priesaiką nebeturėdami vilties iš apsupties ar kautynių metu pasitraukti gyvi, atimdavo sau gyvybes. Dalis žengti šį žingsnį neišdrįsdavo, dalis nesusėdavo, o daliai – tiesiog nebuvo lemta. Partizanė Monika Alūzaitė (slap. Aldona, Audra) gimė 1931 m. Besimokydama Užvenčio gimnazijoje, išitraukė į neginkluotą pagrindinę veiklą, rašė į partizanų spaudą, tačiau 1950 m. sulaikius pagrindinės organizacijos ikūrėją – bijodama dėl arešto, pasitraukė pas partizanus. Veikė Žemaičių apygardos štabe. 1952 m. gruodžio 22 d. apsuptas išduotas bunkeris persišovė galvą. Sunkiai sužeista buvo atgabenta į ligoninę. Ten po sunkios operacijos atgavo sąmonę. Tuomet pabandė dar kartą nusižudyti, kai į galvoje buvusią žaizdą smeigė šaukštą su koše. Išgyveno ir tuomet. Buvo tardoma, nuteista 25 metams lagerio. 1956 m. grįžo į Lietuvą, sulaukė neprilausomybės paskelbimo ir ėmėsi aktyvios veiklos saugant bendražygių atminimą. Šiandien ironiškai skamba partizano Igno Čėsnos-Benamio įrašas partizanės Monikos Alūzaitės-Aldonos dienoraštyje: „Gyvenimas ne visada saldžios košės šaukštą mums pateikia, bet ir kietą riešutą!“.

29 SKAIDRĖ

Įkalinimas lageryje (GULAG sistema) ir tremtis

GULAG (sutr. iš rus. *Glavnoje upravlenije ispravitelno trudovyh lagerej* – Vyriausioji pataisos darbų lagerių valdyba), 1930–1960 m. SSRS represinių žinybų padalinys, vadovavęs priverčiamųjų darbų lageriams ir kolonijoms, kartais ir tremtinių vadinamosioms specialiosioms (darbo) gyvenvietėms.

Partizanai ir jų rėmėjai praėję tardymus ir dažnai už akių arba parodomajame teisme nuteisti, buvo įkalinami lageriuose SSRS teritorijoje. Neretai jų artimieji arba rėmėjai, kitaip okupaciniai valdžiai neįtikę asmenys buvo tremiami. Skaičiuojama, kad 1941–1952 m. buvo ištemta 132 000 Lietuvos gyventojų. Tiek lageriuose, tiek tremtyse žmonės gyveno antisanitarinėmis sąlygomis, sunkiai dirbo, gaudavo mažai maisto, todėl daug jų mirė.

30 SKAIDRĖ

Istorijos politika ir atminties karai

Jono Žemaičio paskelbimas prezidentu

<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.339103>

Dalis istorikų ir politikų skeptiškai vertino tokią sprendimą laikydami jį ne istorijos, o politikos dalimi.

31 SKAIDRĖ

Istorijos politika ir atminties karai

Adolfo Ramanausko laidotuvių pavyzdys

LK Strateginės komunikacijos departamento 2018 m. spalio mėn. informacinės aplinkos situacijos apžvalgos duomenys apie puolimą prieš Pokario rezistencijos dalyvius:

Spalio mėn. Lietuvos informacinėje erdvėje iš viso buvo identifikuoti 259 atvejai, turėję neigiamos informacinės veiklos bruožų. Lyginant su ankstesniu periodu, bendras atvejų skaičius šį mėnesį padidėjo ir reikšmingai viršijo įprastą neigiamos informacinės veiklos vidurkį. Identifikuoti atvejai atitiko

plataus masto informacinėms kampanijoms būdingus požymius.

Pvz. Rusijos internetinių naujienų portalas Eadaily.com, turintis apie 4 mln. unikalių mėnesio vartotojų, 2018 m. spalio 12 d. (2018 m.) publikavo straipsnį su antrašte: „Lietuvos kariuomenės vadas [gen. lttn. Jonas Vytautas Žukas]: mūsų kariuomenė – teroristų ir banditų tradicijų paveldėtoja.“

32 SKAIDRĖ

Kaip galime laimėti atminties karus?

1. Nebijoti sunkių temų ir apie jas kalbėti;
2. Skirti padidintą dėmesį svarbiausioms istorinėms temoms. Tai turėtų būti pamatas ant kurio statoma mūsų tapatybė ir kuriamas vertybinis pagrindas;
3. Ugdyti jaunimo kritinį mąstymą, gebėjimą atskirti propagandą ir rasti jai pagrįstų argumentų.